

DR HAB. IWONA BURKACKA

BŁĘDY SKŁADNIOWE

Material opracowano w ramach projektu *Pilotaż nowych egzaminów maturalnych*,
Działanie 3.2. Rozwój systemu egzaminów zewnętrznych,
Priorytet III Wysoka jakość systemu oświaty,
Program Operacyjny Kapitał Ludzki.

Informacje wprowadzające

Rażące błędy składniowe polegają na takim ukształtowaniu struktury wypowiedzi, w którym naruszano podstawowe zasady budowy zdania w języku polskim, a zrozumienie treści jest utrudnione, opaczne lub niemożliwe. Dotyczy to naruszenia związków zgody, rządu, niewłaściwego użycia imiesłowowych równoważników zdania i wyrazów funkcyjnych, złego szyku wyrazów, powstania wtórnych związków składniowych, nieuzasadnionego powielania struktury zdania. Jednak nie wszystkie uchybienia i błędy tego typu należy uznać za rażące. Te, które nie utrudniają procesu komunikacji, są dość powszechne lub wynikają z nieznamomości szczegółowych reguł o charakterze specjalistycznym (nieobecnych w szkolnych programach nauczania języka polskiego), zostały zaliczone do błędów nierażących (patrz: druga część zestawienia) lub potraktowane jako usterki (i w konsekwencji pominięte w przygotowanym wykazie błędów). Szczegółowy wykaz błędów wraz z przykładami i ich analizą normatywną zamieszczono niżej. W uzasadnieniach odwołano się do rozstrzygnięć podanych w *Nowym słowniku poprawnej polszczyzny* pod red. A. Markowskiego, Warszawa PWN 1999.

Część pierwsza. Błędy rażące

I. W zakresie naruszenia związku zgody:

▪ w związku głównym:

a) pomiędzy podmiotem wyrażonym pojedynczym rzeczownikiem w liczbie pojedynczej a orzeczeniem, np.

- *Młodzież, która zebrała się na placu, a potem ruszyła Krakowskim Przedmieściem w stronę pomnika Kopernika, skandowali hasła.*

UZASADNIENIE: Podmiotem zdania jest rzeczownik *młodzież* i to z nim należy uzgodnić formę orzeczeń. Orzeczenia powinny występować w liczbie pojedynczej w rodzaju żeńskim, ponieważ rzeczownik *młodzież* ma rodzaj żeński i przypisaną liczbę pojedynczą (*singulare tantum*). Tymczasem uzgodniono formę orzeczenia tylko w zdaniach podrzędnych (*zebrała, ruszyła*). Brak uzgodnienia w zdaniu nadrzędnym wynika ze zbytniego oddalenia podmiotu od orzeczenia (rozdzielenia ich zdaniem podrzędnymi i wzięcia pod uwagę kolektywnego znaczenia rzeczownika *młodzież* ('osoby między 12 a 18 rokiem życia'). Między podmiotem i orzeczeniem powinna wystąpić zgoda formalna, a nie – realnoznaczeniowa.

- *Bohater, który marzył o udanym związku z ukochaną, po wielu rozmowach zdecydowali się na rozstanie.*

UZASADNIENIE: Podmiotem zdania jest rzeczownik *bohater* i to z nim należy uzgodnić formę orzeczenia w zdaniu nadrzędnym. Orzeczenie powinno wystąpić w liczbie pojedynczej w rodzaju męskim, ponieważ rzeczownik *bohater* ma rodzaj męskoosobowy i występuje w liczbie pojedynczej.

- *Prezydent Warszawy Hanna Gronkiewicz-Waltz wprowadził nowe zasady korzystania z biletów grupowych.*

UZASADNIENIE: Podmiotem zdania jest rzeczownik *prezydent*, który w analizowanym zdaniu odnosi się do kobiety (Hanny Gronkiewicz-Waltz). Informację o płci należy wziąć pod uwagę podczas wyboru formy orzeczenia. Orzeczenie powinno wystąpić w rodzaju żeńskim (*wprowadziła*). Takie uzgodnienie nazywane jest zgodą realnoznaczeniową.

- *Hrabiostwo wyjechało rano.*

UZASADNIENIE: Podmiotem zdania jest rzeczownik *hrabiostwo*, który nazywa parę małżeńską (hrabiego i jego żonę), i to z jego znaczeniem należy uzgodnić formę orzeczenia. Między podmiotem *hrabiostwo* a orzeczeniem powinna wystąpić zgoda realnoznaczeniowa, a nie – formalna.

- b) pomiędzy podmiotem wyrażonym pojedynczym rzeczownikiem w liczbie mnogiej a orzeczeniem, np.

- *Psy gryzli kości.*

UZASADNIENIE: Podmiotem zdania jest rzeczownik *pies*, występujący w liczbie mnogiej. Rzeczownik *pies* ma rodzaj męskożywotny. Orzeczenie w czasie przeszłym w liczbie mnogiej przybiera formę męskoosobową (*gryzli*) tylko wtedy, gdy podmiotem jest rzeczownik męskoosobowy występujący w liczbie mnogiej. Podmiotem analizowanego zdania jest rzeczownik rodzaju męskożywotnego, który – podobnie jak rzeczowniki rodzaju żeńskiego, nijakiego i męskorzeczowego w liczbie mnogiej – łączy się z orzeczeniem w czasie przeszłym w formie niemęskoosobowej (*gryzły*).

- *Konie biegli szybko w stronę lasu.*

UZASADNIENIE: W zdaniu występuje brak uzgodnienia formy orzeczenia z podmiotem, którym jest rzeczownik męskożywotny (*koń*), występujący w liczbie mnogiej. Orzeczenie powinno przybrać formę niemęskoosobową (*biegły*), por. uzasadnienie podane wyżej.

c) w związku głównym: inny wyraz jest podmiotem

- *Jeśli chodzi o pojęcie: kultury lokalne to są nimi, kultury małych miast, wsi, małej grupy ludzi, które nie mają wpływu na rozwój kultury.*

UZASADNIENIE: Podmiotem zdania jest rzeczownik *pojęcie* i to z tym rzeczownikiem należy uzgodnić formę orzeczenia. Nie wystarczy jednak tylko korekta formy orzeczenia, zdanie wymaga gruntownego przeredagowania.

▪ między przydawką a rzeczownikiem

- *Podmiot liryczny utworu urzekła harmonia między dniem a nocą panujące w mieście.*

UZASADNIENIE: Źle dobrana forma przydawki, która semantycznie odnosi się do rzeczownika *harmonia*, ale gramatycznie nie została z nim uzgodniona. To harmonia panuje w mieście (co wynika z treści interpretowanego utworu), a nie – dni i noce.

- *Kochane wujostwo.*

UZASADNIENIE: Rzeczownik *wujostwo* wymaga przydawki w liczbie mnogiej (*kochani wujostwo*), ponieważ oznacza parę osób (wuj i jego żonę). Rzeczowniki nazywające pary małżeńskie (poza rzeczownikiem *małżeństwo*) wymagają orzeczenia i przydawek w liczbie mnogiej (mamy tu do czynienia ze zgodą realnoznaczeniową, a nie – formalną).

▪ dotyczącymi innych składników zdania, a także wtrąceń, wyjaśnień

- *Jako bohaterów wierszy widzi samego siebie.*

UZASADNIENIE: Brak uzgodnienia dotyczącego liczby: dopełnienie występuje w liczbie pojedynczej (*samego siebie*), a element porównania jest w liczbie mnogiej (*jako bohaterów*).

- *Nie wspominaj o bliskich ci ludziach tj. przyjaciele, bo nie są oni z tobą związani w sposób prawny ale dołącz załącznik w postaci zdjęcia, o ustalonej pozie, bo to jak wyglądasz, w przeciwieństwie do twego wnętrza ma znaczenie.*

UZASADNIENIE: Rzeczownik podany po elemencie *to jest* (zapisanym jako skrót *tj.*) powinien być podany w formie uzgodnionej z formą rzeczownika *ludzie*. Rzeczownik *ludzie* występuje w miejscowniku i w takim przypadku powinien wystąpić rzeczownik *przyjaciele* (powinno być: *o przyjaciółach*). Poza tym w zdaniu występują liczne błędy interpunkcyjne.

- *Ukazany fragment mówi także o zachowaniu ludzi, którzy walczyli razem z Kmicicem, czyli puszkarz, który nie był tak dobry w strzelaniu i w walce oraz ludzie nieuczestniczący w wojnie.*

UZASADNIENIE: Elementy wprowadzone po wyrazie *czyli* powinny być uzgodnione z formą gramatyczną wyrazu wprowadzającego. Jeśli odnosić wyjaśnienie (poprzedzone wyrazem *czyli*) do zachowania ludzi (co ma uzasadnienie merytoryczne), to rzeczownik *puszkarz* powinien występować w miejscowniku (tak jak wyrażenie: *o zachowaniu ludzi*). Lepiej byłoby poprzedzić tę formę przymkiem *o* (*o puszkarzu*). Dodatkowo niewłaściwe jest tu użycie wyrazu *czyli*, ponieważ ze zdania wynika, że puszkarz to ludzie (niezgodność liczby, puszkarz to człowiek). Lepsze byłoby wprowadzenie rzeczownika *puszkarz* jako przykładu (poprzedzonego wyrażeniem *na przykład*). Wyrażenie *ludzie nieuczestniczący w wojnie* nie jest elementem wyjaśnienia, lecz częścią dopełnienia: *o zachowaniu ludzi, którzy walczyli razem z Kmicicem (...) oraz ludzie nieuczestniczący w wojnie*. Powinno być więc w tym samym przypadku: *oraz ludzi nieuczestniczących w wojnie*. Interpretację zdania utrudnia także niewłaściwa interpunkcja (brak przecinka po wtrąceniu), która powoduje, że można potraktować wyrażenie *ludzie nieuczestniczący w wojnie* jako część wyjaśnienia. Wtrącenie należałoby umieścić w nawiasie lub wydzielić myślnikami.

II. W zakresie naruszenia związku rzędu:

▪ wynikające z nieuwzględnienia (po negacji) zmiany rekcji czasowników rządzących biernikiem

- *Przemijanie, myśl o przemijaniu nie odgrywa w życiu bohatera, który przeżywa nieszczęśliwą miłość, ważną rolę.*

UZASADNIENIE: Czasownik *odgrywać* wymaga dopełnienia bliższego w bierniku, ale gdy czasownik występuje w formie zaprzeczonej jego wymagania składniowe się zmieniają. Dopełnienie bliższe wraz z przydawką powinno wtedy wystąpić w dopełniaczu (*ważnej roli*). Przyczyną powstania błędu może być zbyt oddalenie dopełnienia od orzeczenia.

- *Bohater nie mógł zobaczyć przyszłość.*

UZASADNIENIE: w zdaniu występuje zaprzeczony czasownik modalny (*nie mógł*), który wpływa na postać dopełnienia, które powinno wystąpić w dopełniaczu (*przyszłości*).

- *Nie boi się zainwestować własne pieniądze w niepewne interesy.*

UZASADNIENIE: W zdaniu występuje zanegowany czasownik (*nie boi się*), którego składnia powinna wpłynąć na postać dopełnienia. Powinno być: *nie boi się zainwestować własnych pieniędzy*.

▪ wynikające z nieznaności wymagań składniowych czasownika

- *Do wykonania pracy uczestnicy konkursu użyli papier, tekturę i różne opakowania.*

UZASADNIENIE: Dopełnienia powinny wystąpić w dopełniaczu – a nie w bierniku, ponieważ czasownik *użyć* ma rekcję biernikową (wymaga, aby dopełnienie występowało w bierniku). Poprawna forma to zatem – *użyli papieru, tektury i różnych opakowań*.

- *Jest indywidualistą, który jednak poświęcił się „na walkę z otoczeniem, do którego nie przystawał.*

UZASADNIENIE: Czasownik *poświęcić się* ma następujący schemat składniowy: *ktoś poświęca się czemuś, komuś* (a więc *walce*) albo *dla kogoś, dla czegoś* (a więc *dla walki*). Być może w podanym zdaniu autor chciał użyć czasownika *pójść* (*ktoś poszedł na walkę*).

- *Podmiot liryczny podkreśla najważniejszy warunek, jakiemu musi podlegać życiorys: „powinien być krótki”, a więc jego obowiązkowa ścisłość kontrastuje wobec długości życia człowieka.*

UZASADNIENIE: Czasownik *kontrastować* wymaga dopełnienia w narzędniku (wyrażenie przyimkowe z zaimkiem *z*). Właściwy schemat składniowy to *coś kontrastuje z czymś*.

- *Janusz Pełc w swoim tekście „Barok – epoka przeciwieństw” zwraca uwagę na problem tworzenia w aktualnej współczesności na podstawie naśladownictwa i stylizowania się innymi epokami.*

UZASADNIENIE: W zdaniu występuje niepoprawne połączenie: *tworzenie na postawie stylizowania się innymi epokami*, a także pleonazm: *aktualna współczesność*. Czasownik *stylizować* ma następujący schemat składniowy: *stylizować coś na coś, na kogoś, w jakiś sposób*, a *stylizować się – na coś, na kogoś*. Rzeczownik *stylizowanie się* przejmuje wymagania podstawy: *stylizowanie się na coś, na kogoś*. Autor być może zastosował wymagania czasownika *kierować się*.

- *Stawiali domyślne pytania na dotyczące ich współczesności problemy.*

UZASADNIENIE: Schemat składniowy zwrotu *stawiać pytania* wygląda następująco: *ktoś stawia pytania o coś, pytania dotyczące czegoś, pytania, jak ..., pytania, czy...* (wprowadzenie zdań podrzędnych).

- *Starali się dawać odpowiedzi na pytania o problematyce współczesnej i przeszłościowej.*

UZASADNIENIE: Rzeczownik *problematyka* powinien zostać wprowadzony z użyciem wyrazu *dotyczące* (*pytania dotyczące problematyki lub współczesnej problematyki*). Można też zastąpić ten rzeczownik wyrazem *problem* i wtedy zastosować konstrukcję: *pytania o problemy*. Niezręczne jest też utworzenie wyrażenia: *problematyka przeszłościowa* (lepiej: *pytania dotyczące przeszłości*).

- *Preludia Chopina to bardzo emocjonalne utwory, których harmonia i ekspresyjność uczuć dotykają duszę.*

UZASADNIENIE: Czasownik *dotknąć* łączy się z dopełnieniem bliższym albo w dopełniaczu (w znaczeniu ‘zbliżyć się do kogoś lub czegoś aż do zetknięcia’ – *dotykać kogoś, czegoś, czymś*), albo w bierniku (w znaczeniu ‘urazić’ – *dotykać kogoś*). W podanym zdaniu mamy do czynienia z metaforycznym sensem czasownika *dotykać* ‘poruszać’, którego wymagania składniowe są tożsame z czasownikiem

w znaczeniu fizycznym. Zastosowanie dopełnienia biernikowego powoduje, że zdanie zmienia sens: harmonia i ekspresyjność urażają, obrażają człowieka (jego duszę), zamiast – poruszają duszę.

- *Teraz tylko w szkole trzeba przeczytać „Dziady”, „Mendla Gdańskiego”, „Nad Niemnem”.*

UZASADNIENIE: Czasownik *przeczytać* łączy się z dopełnieniem występującym w bierniku (*przeczytać coś*). Tymczasem w zdaniu jeden z członów dopełnienia podano w dopełniaczu („*Mendla Gdańskiego*”, co może wynikać z wpływu składni języka potocznego) zamiast w bierniku („*Mendel Gdański*”). Poza tym zdanie jest niejednoznaczne: nie wiemy, czy lektura tekstów musi się odbywać tylko w szkole, czy też dotyczy tylko wymienionych tekstów, a może tylko na potrzeby szkolne czyta się te utwory.

- *Różewicz za główną pomoc, o którą mogą się zgłosić, uznał Boga.*

UZASADNIENIE: Czasownik *uznać* ma następujące wymagania składniowe: w znaczeniu ‘akceptuje’ – *ktoś uznaje coś, kogoś*, a w znaczeniu ‘brać kogoś za kogoś, coś za coś’ – *ktoś uznaje kogoś za kogoś, ktoś uznaje kogoś za jakiegoś* (np. sąd uznaje oskarżoną za winną); *ktoś uznaje coś za coś, za jakieś*. W analizowanym zdaniu mamy natomiast połączenie: *Różewicz uznał Boga za główną pomoc*. Niezręczne jest też połączenie: *główna pomoc* (lepiej: *główne źródło pomocy*).

- *Współcześni czytelnicy powieści powinni rozróżniać fikcję od świata realnego.*

UZASADNIENIE: Czasownik *rozróżniać* pochodzi od czasownika *różnić się*, ma jednak odmienne wymagania składniowe: *ktoś, coś rozróżnia kogoś, coś* (w liczbie mnogiej) – w znaczeniu ‘dostrzegać różnicę między kimś a kimś, czymś a czymś’, a czasownik podstawowy *różnić się* – *coś, ktoś różni się od kogoś, czegoś* (*czymś* albo *pod względem czegoś*), *ktoś, coś różni się czymś, pod względem czegoś, ktoś, coś różni się w czymś, od kogoś, wśród czego, rzadziej ktoś, coś różni się co do czegoś*. Ze względu na zalecenie, aby rzeczowniki odnoszące się do czasownika *rozróżniać* występowały w liczbie mnogiej lepiej w podanym zdaniu zastosować czasownik *odróżniać* w znaczeniu ‘dostrzega różnicę między kimś a kimś, między czymś a czymś’. Ten czasownik ma następujące wymagania składniowe: *ktoś odróżnia kogoś od kogoś, coś od czegoś*, czyli w podanym zdaniu: *odróżniać fikcję od świata realnego*.

▪ **wynikające z nieznamomości wymagań składniowych rzeczownika**

- *Zestawienie cech bohaterów i podjętych przez nich decyzji pozwala na porównanie postaci literackie, które występują w obu powieściach.*

UZASADNIENIE: Rzeczownik *porównanie* wymaga określeń w dopełniaczu (porównanie czego: postaci literackich). Tymczasem w zdaniu zastosowano wymagania składniowe czasownika, będącego jego podstawą słotwórczą, *porównać kogoś, coś (od kogoś, do czegoś, z kimś, z czymś)*. Czasownik wymaga dopełnienia w bierniku, a pochodzący od niego rzeczownik – określeń w dopełniaczu (poprawnie: *porównywanie dwóch postaci literackich*).

Uwagi

Niekiedy odmienne wymagania składniowe są związane ze zróżnicowaniem semantycznym: *zjeść kotlet (cały) – zjeść kotleta (trochę), dać wody (trochę) – dać wodę (pewną całość, np. szklankę, butelkę)*.

III. **Niewłaściwe zastosowanie imiesłowowego równoważnika zdania polegające na braku tożsamości podmiotów**

Zasady dotyczące poprawnego użycia imiesłowowych równoważników zdania dotyczą dwóch aspektów: zachowania zasady tożsamości podmiotów i wykonawców czynności oraz zachowania właściwych relacji czasowych. Równoważniki z imiesłowem przysłówkowym uprzednim stosujemy, gdy chcemy wyrazić czynność uprzednią (wcześniejszą i zakończoną) w stosunku do czynności, o której mowa w zdaniu nadrzędnym wobec równoważnika, np. *Jacek, zjadłszy śniadanie, wyszedł do szkoły* (co oznacza, że Jacek zjadł śniadanie, a potem wyszedł). Imiesłowy uprzednie tworzymy od czasowników dokonanych.

Imiesłowy przysłówkowe współczesne tworzymy od czasowników niedokonanych, np. *jeść – jedząc, mówić – mówiąc*, i używamy ich do wyrażania czynności, które rozgrywają się równocześnie z czynnością zdania głównego, np. *Anna, słuchając muzyki, biegła przez park* (co oznacza, że Anna biegła i w tym czasie słuchała muzyki). Niezachowanie właściwych relacji czasowych powoduje powstanie błędów, które zostały omówione w następnym rozdziale (błędy nierazące). Konstrukcje składające się z równoważników i zdań nadrzędnych, w których orzeczenie występuje w stronie biernej, zostały też zaliczone do grupy błędów nierazących (część druga).

Do rażących błędów składniowych zaliczamy zdania z imiesłowowym równoważnikiem, które nie mają wspólnego podmiotu mianownikowego. Przykłady takich zdań zostały omówione w tym podrozdziale.

- *Wracając do pierwszej strofy podmiot liryczny posuwa się do krytyki tych młodych ludzi.*
UZASADNIENIE: Zdanie nadrzędne i imiesłowowy równoważnik zdania mają wspólny podmiot. Podmiotem zdania nadrzędnego jest rzeczownik *podmiot*. Jeśli odniesiemy ten podmiot do równoważnika zdania (co jest w pełni uzasadnione), to dojdziemy do wniosku, że to podmiot liryczny wraca do pierwszej strofy. Najprawdopodobniej autor rozprawki chciał wyrazić myśl, że to on zamierza powrócić do analizy pierwszej strofy, jednak konstrukcja zdania wskazuje na inną interpretację. W zdaniu nastąpiło więc naruszenie zasady tożsamości podmiotów. W zdaniu występuje też błąd interpunkcyjny (brak przecinka po wyrazie *strofy*).
- *Utwór Adama Zagajewskiego pt. „Miasto w którym chciałbym zamieszkać” ma charakter poezji białej. Zachowując konwencję wiersza białego, opisuje wymarzone miasto podmiotu lirycznego, stosując wiele środków stylistycznych, takich jak epitety czy metafory.*
UZASADNIENIE: Podmiotem pierwszego zdania jest rzeczownik *utwór*. W drugim zdaniu nie występuje podmiot wyrażony rzeczownikiem (mamy do czynienia z podmiotem domyślnym). Prowadzi to do wniosku, że podmiotem drugiego zdania (i jednocześnie obu imiesłowowych równoważników zdań) jest również rzeczownik *utwór*. W tym świetle w pełni uzasadnione jest następujące odczytanie treści zdania: *utwór* – po pierwsze – zachowuje konwencję wiersza białego, po drugie – opisuje wymarzone miasto, a po trzecie – stosuje wiele środków stylistycznych. Pierwsze i drugie zdanie jest akceptowalne (*utwór* może zachować konwencję i opisywać miasto), ale trzecie budzi wątpliwości: to autor utworu czy poeta stosuje środki stylistyczne (epitety czy metafory), a nie *utwór*. Brak zachowania zasady tożsamości podmiotu prowadzi więc do mylnego odczytania treści wypowiedzi i efektu komicznego (*utwór* stosuje epitety i metafory).
- *Wnioskując pytania które zadawali sobie pozytywiści są bardzo aktualne w dzisiejszym świecie jak i w świecie historycznym.*
UZASADNIENIE: Ze zdania wynika, że to pytania wnioskowały, ponieważ imiesłowowy równoważnik zdania (*wnioskując*) ma wspólny podmiot ze zdaniem nadrzędnym (*pytania*). Najprawdopodobniej autor pracy chciał zaznaczyć przejście do części rozprawki, w której zamierzał podać wnioski, zrobił to jednak bardzo nieudolnie. Oprócz

tego w zdaniu występują błędy interpunkcyjne i naruszona struktura spójników skorelowanych (*zarówno ..., jak i...*).

- *Świat stworzony przez Boga zadziwia go i były zbrodniarz, używając kolokwializmu, próbuje wyjść na prostą.*

UZASADNIENIE: Ze zdania wynika, że to były zbrodniarz używa kolokwializmu, a nie – autor pracy. Należało zastosować konstrukcję: *...i były zbrodniarz – jak się to kolokwialnie ujmuje (wyraża) – próbuje wyjść na prostą.*

- *Nad sensem istnienia zastanawiał się również główny bohater zapomnianej dzisiaj książki – „Buszujący w zbożu” niedawno zmarłego J. D. Sulingera. Świat z pewnością zadziwił Holdena Cawfielda. Jednak pod względem negatywnym. Posługując się słowami Szymborskiej z podanego fragmentu, był „zatrwożony jego ogromem, własną wobec jego bezsilnością, rozgoryczony jego obojętnością na poszczególne cierpienia”. Jak słusznie zauważa, obecnie światem rządzą pieniądze.*

UZASADNIENIE: Podmiotem imiesłowowego równoważnika zdania może być rzeczownik *świat*, *bohater* lub Holden Cawfield, ponieważ w zdaniu nadrzędnym nie występuje wyrażony leksykalnie podmiot, a w zdaniu poprzedzającym omawianą konstrukcję występują wymienione wyżej rzeczowniki. Na pewno i świat, i bohater, i Holden Cawfield nie posługują się cytowanymi słowami Szymborskiej. To autor pracy posłużył się nimi. Kłopoty z ustaleniem podmiotu występują też w ostatnim zdaniu: nie wiemy, kto słusznie zauważa, że światem rządzą pieniądze (Szymborska czy Cawfield). Brakuje też połączenia dopowiedzenia (*jednak pod względem negatywnym*) z treścią poprzedniego zdania, do którego semantycznie się odnosi.

- *Możemy tu odwołać się do myśli Norwida, który powiedział „Przeszłość to jest dziś... tylko cokolwiek dalej”, nawiązując tu do życia i tworzenia korzystając z różnych formacji kulturowych przeszłości.*

UZASADNIENIE: Nie wiemy, do którego członu nawiązują imiesłowowe równoważniki zdania, co prowadzi do powstania wątpliwości dotyczących tego, kto nawiązuje do życia i tworzenia i kto korzysta z formacji kulturowych: autor pracy czy Norwid. Ze zdania wynika, że Norwid (wskazuje na to umieszczenie w strukturze zdania), choć to może autor chciał w ten sposób nawiązać do treści analizowanego tekstu J. Pelca, odnoszącego się do roli tradycji. Jak się wydaje, drugi imiesłowowy równoważnik zdania miał wskazywać na sposób odnoszenia się do przeszłości.

IV. Niewłaściwe formy liczebnika lub połączeń liczebnikowo-rzeczownikowych

Liczebniki łączą się z rzeczownikami na zasadzie albo związku zgody, albo związku rządu, dlatego też (by nie rozbijać materiału na dwa podrozdziały: naruszenia związku zgody i naruszenia związku rządu) wydzielono błędy z liczebnikami jako odrębną grupę.

Wybór uzgodnień składniowych (związek rządu czy związek zgody) uzależniony jest od typu liczebnika i przypadku oraz kilku szczegółowych zasad. Liczebniki główne (od pięciu wzwyż) w mianowniku, dopełniaczu i bierniku łączą się z rzeczownikiem na zasadzie związku rządu (wymagają, aby rzeczownik stał w dopełniaczu), a w celowniku, narzędniku i miejscowniku – na zasadzie związku zgody, np. w mianowniku: *pięć kobiet, okien, ławek, kotów, chłopców*, w celowniku: *pięciu kobietom, oknom, ławkom, kotom, chłopcom*. Liczebniki zbiorowe mają nieco odmienne właściwości: związek zgody z rzeczownikiem tworzą tylko w celowniku i miejscowniku.

Należy też pamiętać o znaczeniu niesionym przez poszczególne formy liczebników, np. oboje to nie to samo co obaj (wyraz *oboje* oznacza parę osób różnej płci), troje i trzy, oraz wymaganiach leksykalnych dotyczących liczebników zbiorowych. Podstawowe zasady dotyczące budowania konstrukcji z liczebnikami zostały omówione w haśle *Liczebnik*, zamieszczonym w *Nowym słowniku poprawnej polszczyzny*, na s.1673–1679.

- *Z zainteresowaniem przyglądał się czworgu kociąt.*

UZASADNIENIE: Czasownik *przyglądać się* wymaga dopełnienia w celowniku (przyglądać się komuś, czemuś). W celowniku między liczebnikiem a rzeczownikiem występuje związek zgody, więc rzeczownik *kocięta* powinien też występować w celowniku. Poprawna wersja tego zdania powinna wyglądać następująco: *Z zainteresowaniem przyglądał się czworgu kociętom.*

- *3 żołnierze zginęło w walkach, które toczyły się w pobliskiej wsi.*

UZASADNIENIE: W zdaniu występuje skontaminowanie (połączenie) dwóch schematów składniowych: *trzej żołnierze zginęli* i *trzech żołnierzy zginęło*, z których każdy jest poprawny. Niewłaściwe jest ich połączenie w jednym zdaniu.

- *Bohater czekał półtora doby, aż zdecydował się opuścić schronienie.*

UZASADNIENIE: Rzeczownik *doba* jest rodzaju żeńskiego i wymaga określeń w tym rodzaju, a więc formy *półtorej*.

V. Potoki składniowe

- *W „Lalce” postać Wokulskiego względem jego zapatrywań na miłość była przerysowana, to znaczy że zakochując się od pierwszego wejrzenia porzucił inne swoje działalności, wyjeżdża aby się wzbogacić, następnie wraca i rusza w konkury do Izabeli, lecz nawet posiadają bardzo duży majątek (który przy każdej okazji pokazywał) nadal pozostawał tym samym Wokulskim sprzed wyjazdu, nieumiejącym zapanować nad swym porywczym charakterem, również w „Lalce” pojawia się motyw gdy S. Wokulski wyjeżdża do Niemiec aby pomyśleć u swego przyjaciela.*

UZASADNIENIE: Wypowiedź ma postać jednego, wielokrotnie złożonego zdania, z licznymi wtrąceniami: wyjaśnieniem (to znaczy), dopowiedzeniem (w postaci zdania podanego w nawiasach). Kilkakrotnie zmienia się podmiot (postać, Wokulski, motyw), co razem z licznymi błędami interpunkcyjnymi nie ułatwia zrozumienia treści zdania.

Część druga. Błędy nierażące

I. Naruszenie związku zgody pomiędzy podmiotem szeregowym a orzeczeniem, np.

- *Radio i telewizja podała informacje o katastrofie.*

UZASADNIENIE: Podmiot szeregowy tworzą rzeczowniki *radio* i *telewizja*. Orzeczenie powinno wystąpić w liczbie mnogiej. Liczba pojedyncza w zdaniu z podmiotem szeregowym jest dopuszczona tylko wtedy, gdy podmiot szeregowy jest wyrażony rzeczownikami abstrakcyjnymi tego samego rodzaju gramatycznego. Rzeczowniki *radio* i *telewizja* mają różny rodzaj gramatyczny, orzeczenie musi wystąpić w formie liczby mnogiej.

- *Liczył się tylko zysk i znajomości, dzięki którym ten zysk można było zdobyć.*

UZASADNIENIE: Podmiot szeregowy tworzą rzeczowniki *zysk* i *znajomości*. Orzeczenie powinno wystąpić w liczbie mnogiej, ponieważ rzeczowniki nie spełniają warunków, aby można było zastosować orzeczenie w liczbie pojedynczej (por. opis poprzedniego zdania). Rzeczowniki *zysk* i *znajomości* mają różny rodzaj gramatyczny i liczbę (*zysk* – rodzaj męski, liczba pojedyncza, *znajomości* – rodzaj żeński, liczba mnoga).

- *Dobrym przykładem będzie romantyzm i pozytywizm.*

UZASADNIENIE: Podmiot szeregowy wymaga orzeczenia imiennego w liczbie mnogiej (*będą dobrymi przykładami*).

- *W dzisiejszych czasach panuje demokracja, władza i pieniądze.*

UZASADNIENIE: Podmiot szeregowy tworzą rzeczowniki *demokracja*, *władza* i *pieniądze*. Orzeczenie powinno wystąpić w liczbie mnogiej ze względu na naruszenie związku zgody (*pieniądze* występują w liczbie mnogiej, a w zdaniu orzeczenie występuje w liczbie pojedynczej: *panuje pieniądze*). Podmiot szeregowy wymaga systemowo orzeczenia w liczbie mnogiej.

- *To właśnie wartości takie jak miłość i dobroć nadają znaczenie ludzkiemu życiu, dlatego uważam, że ani Wokulski, ani Odette [uwaga: Odette to imię bohaterki opowiadania E.E. Schmitta] o nie jest człowiekiem przegranym.*

UZASADNIENIE: Podmiot szeregowy składający się z rzeczowników różnego rodzaju gramatycznego (*Wokulski* – nazwisko męskie, *Odette* – imię żeńskie), połączonych spójnikami *ani*, *ani* wymaga orzeczenia w liczbie mnogiej (*nie są ludźmi przegranymi*).

- *Przemijanie, myśl o przemijaniu odgrywa bardzo ważną rolę w życiu każdego człowieka, lecz jest tym dotkliwsza, im dana osoba ma więcej lat.*

UZASADNIENIE: Orzeczenie imienne jest uzgodnione tylko z jednym członem podmiotu szeregowego (*myśl jest dotkliwsza*). Rzeczowniki tworzące podmiot szeregowy mają różny rodzaj gramatyczny (*myśl* – rodzaj żeński, *przemijanie* – rodzaj nijaki), co uniemożliwia zastosowanie orzeczenia w liczbie pojedynczej.

Z tego względu również orzeczenie pierwszego zdania powinno występować w liczbie mnogiej (*ogrywają*).

- *Nieodwzajemnione uczucie i niemożność znalezienia partnerki w życiu potwierdza przegraną Wokulskiego.*

UZASADNIENIE: Podmiot szeregowy wyrażony jest rzeczownikami mającymi różny rodzaj gramatyczny (*uczucie* – rodzaj nijaki, *niemożność* – rodzaj żeński) i występującymi w liczbie pojedynczej. Orzeczenie powinno więc mieć formę liczby mnogiej. Ze względu na postać orzeczenia (czasownik w czasie teraźniejszym) konstrukcję zaliczono do błędów nierażących. W czasie przeszłym brak uzgodnienia byłby bardziej widoczny, w czasie teraźniejszym pozostaje ukryty.

- *Moim zdaniem w takich chwilach człowiekiem kieruje zarówno odwaga, jak i szaleństwo, których nie można rozdzielić.*

UZASADNIENIE: Podmiot szeregowy wyrażony jest rzeczownikami mającymi różny rodzaj gramatyczny (*odwaga* – rodzaj żeński, *szaleństwo* – rodzaj nijaki) i występującymi w liczbie pojedynczej, więc orzeczenie powinno mieć formę liczby mnogiej. W zdaniu występuje spójnik skorelowany, którego pierwszy element zapowiada dwuskładnikową budowę podmiotu, a także zaimek względy w liczbie mnogiej (*których*). Ze względu na postać orzeczenia (czasownik w czasie teraźniejszym) konstrukcję zaliczono do błędów nierażących.

II. Naruszenie związku rzędu

- *Ciała około pięćset osób zakopano w bezimiennych mogiłach.*

UZASADNIENIE: Wyraz *około* wymaga określeń w dopełniaczu – *około czego*, a więc poprawnie: *około pięciuset osób*. Ze względu na znaczny stopień rozpowszechnienia tego błędu opisana konstrukcja została zaliczona do błędów nierażących.

- *Miasto powinno żyć w zgodzie z naturą i z poszanowaniem dla niej – bo wtedy te spokojne, dobre uczucia będą napawać mieszkańców, kontemplujących otaczającą ich naturę.*

UZASADNIENIE: W zdaniu nie został zrealizowany w całości schemat składniowy czasownika *napawać* (*coś napawa kogoś czymś*), co powoduje, że wypowiedź sprawia wrażenie niekompletnej.

- *Fragment tekstu W. Szymborskiej „Poeta i świat” jest sprzeciwem poetki wobec powszechnie panującemu pogładowi, że życie jest krótkie i nic nie warto.*

UZASADNIENIE: Wyraz *wobec* wymaga, aby rzeczownik i określająca go przydawka stały w dopełniaczu: *wobec panującego poglądu*.

- *W metaforycznym wymiarze, stół to świadek bardzo ważnych decyzji. Nie tylko na obszarze rodzinnym, ale także w życiu politycznym.*

UZASADNIENIE: Poprawne połączenia to *w obszarze rodzinnym*. Poza tym w zdaniu występuje błąd interpunkcyjny (zbędny przecinek).

- *Ostatni wers utworu może odwoływać się nie tylko do poczucia wyobcowania wobec miejsc dawno znanych, a teraz znacznie zmienionych, lecz także do nieprzygotowania na wszelkie zmiany.*

UZASADNIENIE: Czasownik *wyobcować* ma następujący schemat składniowy: *ktoś wyobcuje kogoś (czymś, z czegoś)*. Rzeczownik *wyobcowanie* przejmuje te wymagania: *wyobcowanie kogoś z czegoś*.

- *Historycy oraz krytycy literatury dopatrują się w ówczesnym tworzeniu stylizacji na podstawie poprzednich epok.*

UZASADNIENIE: Sformułowanie: *stylizacja na podstawie poprzednich epok* jest niezręczne z dwóch powodów. Po pierwsze, ma charakter redundantny (*stylizacja* zawsze dotyczy tekstów z poprzednich epok), po drugie, nie jest poprawne składniowo (*rzeczownik stylizacja* nie łączy się z wyrażeniem przyimkowym: *na podstawie*, poprawnie: *stylizacja czegoś na coś*). Lepsze byłoby też sformułowanie: *dopatrują się w ówczesnym sposobie tworzenia* lub *dopatrują się w ówczesnych dzielach (utworach)*.

III. Błędne skróty składniowe

- *Czy nie bazujemy i nie powracamy do kultury wypracowanej wieki temu?*

UZASADNIENIE: Czasowniki *bazować* i *powracać* nie mają wspólnych wymagań składniowych, także wtedy gdy występują po przeczeniu. Wymagają innych przyimków: *nie bazujemy na czymś, nie powracamy do czegoś*. Nie można zatem zastosować skrótu składniowego. Jedno z określeń można zastąpić zaimkiem, aby uniknąć powtórzenia (np. *Czy nie bazujemy na kulturze wypracowanej wieki temu i nie powracamy do niej?*). Wątpliwości budzi też zastosowanie obu tych czasowników, ponieważ ich znaczenie jest zbliżone.

- *Z drugiej zaś strony jest pozytywistą, który wierzy i praktykuje hasło pracy organicznej i pracy u podstaw.*

UZASADNIENIE: Czasowniki *wierzyć* i *praktykować* mają inne wymagania składniowe: *wierzyć* w znaczeniu ‘być przekonany o czymś’: *ktoś wierzy w coś, praktykować* w znaczeniu ‘stosować coś w praktyce’: *ktoś praktykuje coś*.

IV. Niewłaściwe użycie imiesłowowego równoważnika zdania – brak jednoczesności czynności (naruszone relacje czasowe)

- *Sugerując, iż „ważniejsze, kto cię zna, niż kogo znasz” zaznacza, iż wszystko poddane jest bezpośredniej promocji własnej osoby, powodując, iż ztraca się wartość ludzkiej egzystencji.*

UZASADNIENIE: Imiesłowowy równoważnik zdania wyraża czynność, która zachodzi później niż czynność zdania głównego. Równoważnik zastępuje zdanie skutkowe. Oprócz tego zdanie główne jest w stronie biernej, co powoduje brak tożsamości wykonawców czynności. W zdaniu występuje też powtórzenie struktury składniowej (omówione w poprzedniej części) oraz błąd interpunkcyjny.

- *Podmiot liryczny [...] zwraca się do młodych – adresatów wiersza, apelując by w szaleńczym pędzie współczesności nie ztratili siebie, aby dali sobie czas na spokojne poszukiwanie.*

UZASADNIENIE: Imiesłowowy równoważnik zdania zastępuje zdanie celowe (okolicznikowe celu), które ze względu na brak jednoczesności czynności nie powinno być transformowane na równoważnik.

- *Oczywiście, szaleństwem jest porywanie się z lukiem lub mieczem na olifanta, który przypomina wielkiego słonia, zdolnego jednym ruchem zabić cały oddział, jednak przepełnieni odwagą ludzie nie zważają na to i toczą heroiczną bitwę, za wszelką cenę starając się doprowadzić do zmiany sytuacji.*

UZASADNIENIE: Imiesłowowy równoważnik zdania zastępuje zdanie celowe (okolicznikowe celu), które ze względu na brak jednoczesności czynności nie powinno być transformowane na równoważnik.

- *Wiedząc o konsekwencjach swojego czynu, bohater podjąłby inną decyzję.*

UZASADNIENIE: Imiesłowowy równoważnik zdania zastępuje zdanie okolicznikowe warunku (*gdyby wiedział o konsekwencjach swojego czynu*), na co wskazuje forma orzeczenia (tryb przypuszczający). Ze względu na brak jednoczesności czynności wyrażonej przez imiesłowowy równoważnik zdania i zdanie nadrzędne wypowiedzenie jest niepoprawne. Zdania warunkowe wprowadzają różnego typu relacje czasowe (m. in. przeszłość – przeszłość, przeszłość – teraźniejszość lub przyszłość) i służą do zestawiania czynności, które się nie zdarzyły lub mogą się nie zdarzyć, stąd nie mogą być przekształcane na imiesłowowe równoważniki.

V. Skontaminowanie struktur składniowych

- *Powieściopisarze pozytywistyczni w swoich dziełach wtrącali wątki historyczne.*

UZASADNIENIE: Skontaminowano właściwości składniowe dwóch czasowników: *wtrącać coś do czegoś* i *umieszczać coś w czymś*.

- *Mimo ostatecznej rezygnacji swojego bohatera, sam Prus chciał nadal szukać rozwiązania z tej całej sytuacji*

UZASADNIENIE: Połączono wymagania dwóch rzeczowników: *wyjście z sytuacji* i *rozwiązanie sytuacji*. Oprócz tego w zdaniu występuje potoczny: *z tej całej sytuacji*.

- *To dzięki naszym dziadkom i pradziadkom zawdzięczamy wolny i demokratyczny kraj.*

UZASADNIENIE: W zdaniu połączono dwie struktury: *dzięki komuś coś się stało, zdarzyło, coś mamy* oraz *zawdzięczać coś komuś, czemuś*. W efekcie powstała struktura: *dzięki dziadkom i pradziadkom zawdzięczamy wolny kraj*. W poprawnej wersji należy zastosować albo jeden, albo drugi schemat (*dzięki dziadkom mamy* lub *dziadkom zawdzięczamy*).

VI. Wtórne związki składniowe (prowadzące do nieporozumień)

- *Twórczość Josepha Conrada pozwala nam na powrót do tradycji użycia motywu piekła w dziele „Jadro ciemności”.*

UZASADNIENIE: Ze zdania wynika, że w „Jądrze ciemności” występuje tradycja użycia motywu piekła!

- *Problematykę życia zawarł w swoich arcydziełach W. Szekspir twórca renesansowy, którego innowacyjny dramat jak na wiek XVI stał się symbolem analizy egzystencji wśród tekstów kulturalnych na osi periodyzacji dziejów.*

UZASADNIENIE: Ze zdania wynika, że teksty kulturalne znajdują się na osi periodyzacji dziejów, a egzystencja przebiega wśród tekstów kulturalnych. Oprócz tego w zdaniu występują błędy interpunkcyjne.

- *Autorka wyjaśnia nam, że książka autora epoki pozytywizmu w zniszczeniu ukazuje nam więcej, niż tylko samą katastrofę, jednocześnie negując dekadentyzm.*

UZASADNIENIE: W zdaniu występuje wtórny związek składniowy: *pozytywizm w zniszczeniu*. Wystarczy zmienić szyk, aby poprawić zdanie (...*pozytywizmu ukazuje nam w zniszczeniu więcej niż tylko sama katastrofę*).

- *Pozytywizm był epoką dążenia do prawdy i nauki.*

UZASADNIENIE: Z powodu niewłaściwego szyku przydawek dopełniaczowych można mieć wątpliwości, czy pozytywizm był *epoką nauki* czy *epoką dążenia do nauki*. Zmiana układu przydawek na *epoką nauki i dążenia do prawdy* ujednoznaczyłaby wypowiedź.

- *Postaram się w mojej pracy rozważyć problem tworzenia i naśladownictwa na zasadzie tradycji w aktualnej współczesności oraz postawić odpowiednią tezę.*

UZASADNIENIE: W zdaniu występuje wtórny związek składniowy: *tradycja w aktualnej współczesności*, ponieważ w złym miejscu znajduje się okolicznik czasu: *w aktualnej współczesności*, który ma pleonastyczny charakter).

- *Posługując się słowami Szyborskiej z podanego fragmentu, był „zatrwożony jego ogromem, własną wobec jego bezsilnością, rozgorączony jego obojętnością na poszczególne cierpienia”.*

UZASADNIENIE: W zdaniu występuje wtórny związek składniowy: *Szyborska z podanego fragmentu*.

- *Życiorys pozostaje nim więc tylko z nazwy [tzn. życiorysem], gdyż życie człowieka, bogate w psychologiczne wrażenia i wspomnienia, na rzecz konkretnej biurokracji musi ich być pozbawione, a znaczenie mogą mieć tylko „suche” informacje.*

UZASADNIENIE: Zdanie niejednoznaczne ze względu na umiejscowienie przydawki, która może się odnosić do tylko rzeczownika *wrażenia* lub do obu rzeczowników: *wrażenia i wspomnienia*. Poza tym wątpliwość budzi użycie przymiotnika *psychologiczny* ‘mający związek z psychologią’.

VII. Zbytnie elipsy

- *W metaforycznym wymiarze, stół to świadek bardzo ważnych decyzji. Nie tylko na obszarze rodzinnym, ale także w życiu politycznym. Chociażby obrady okrągłego stołu.*

UZASADNIENIE: Z treścią pierwszego zdania są semantycznie związane dwa wypowiedzenia (pierwsze ma charakter dopowiedzenia, a drugie jest przykładem). Brak składniowego powiązania z poprzedzającym zdaniem, które ma charakter metaforyczny (stół to świadek), powoduje, że wypowiedź ma charakter mówiony (ma postać zapisu ciągu skojarzeń). Oprócz tego naruszono tradycyjną strukturę spójników skorelowanych (wzorcowo: *nie tylko, lecz także*) i użyto niewłaściwego przyminka (*na obszarze rodzinnym*).

- *Jeśli tradycja to nie sposób pominąć także międzypokoleniowego wymiaru stołu.*

UZASADNIENIE: Zdanie jest zbyt skrócone, brakuje orzeczenia w pierwszej części (np. *jeśli mowa o tradycji*), co może powodować kłopoty ze zrozumieniem treści wypowiedzi. Występuje też błąd interpunkcyjny.

- *Według mnie Janusz Pelc słusznie nie zgodził się, że barok jest złożony z zewnętrznych stylizacji.*

UZASADNIENIE: Brakuje wprowadzenia zdania podrzędnego. Schemat składniowy wymaga określenia z czymś, ktoś się nie zgadza (np. *nie zgodził się z tym, że...* lub *nie zgodził się z opinią, że ...*).

VIII. Niewłaściwie dobrane wyrazy funkcyjne

▪ **naruszenie struktury spójników skorelowanych**

- *Dopóki przeżywał odrzucenie, tak długo cierpiał i pisał wiersze.*

UZASADNIENIE: W zdaniu występuje skontaminowanie struktury dwóch spójników skorelowanych: *dopóki...., dopóty... i jak długo..., tak długo...*

- *W metaforycznym wymiarze, stół to świadek bardzo ważnych decyzji. Nie tylko na obszarze rodzinnym, ale także w życiu politycznym.*

UZASADNIENIE: W zdaniu występuje naruszenie struktury spójników skorelowanych. Tradycyjna postać to *nie tylko, lecz także (lecz również)*. Występujące w cytowanej wypowiedzi połączenie może być zaakceptowane na poziomie normy użytkowej.

- *Wnioskując pytania które zadawali sobie pozytywiści są bardzo aktualne w dzisiejszym świecie jak i w świecie historycznym.*

UZASADNIENIE: W zdaniu występuje naruszenie struktury spójników skorelowanych. Tradycyjna postać to *zarówno..., jak i ...* W zdaniu występują też błędy interpunkcyjne oraz niezbyt udanie zastosowany imiesłowowy równoważnik zdania.

▪ **niewłaściwe użycie wyrazów funkcyjnych** (związane z naruszeniem wymagań składniowych czasownika lub innych wyrazów), które prowadzi do trudności ze zrozumieniem sensu wypowiedzi.

- *Twierdzi, iż wygląd i sposób postrzegania są różne wobec człowieka młodego i starego.*

UZASADNIENIE: Nieuzasadnione użycie wyrazu *wobec*. Rzeczowniki *wygląd* i *postrzeganie* mają następujące wymagania: *wygląd kogoś, czegoś, postrzeganie kogoś, czegoś*. Można sądzić, że zdanie miało wyrażać treść dotyczącą różnego sposobu postrzegania człowieka starego i młodego. Informacja dotycząca odmiennego wyglądu ludzi w różnym wieku jest dość oczywista.

IX. Szyk utrudniający zrozumienie treści zdania

- *Kluczowe to słowo: walka.*

UZASADNIENIE: Niewłaściwy układ wyrazów w tym krótkim zdaniu utrudnia zrozumienie treści (sens: kluczowe słowo to walka).